

שמעתא למיקתא

גליון קכט" – פ' בא הישע"ג / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' אס אשת כהן רשאית לטוס עם בנה במטוס המאהיל על בית קברות

כידוע הזהירה התורה את הכהנים מלהטמא למת, דכתיב (ויקרא פ"א ו' פס' א) "לנפש לא יטמא בעמיו" (רמב"ם ג' ל"ח ס"ק קסו). ועוד. ועובדא הוה באשת כהן שקבעה נסיעה עם בנה הקטן לחו"ל בשעות הערב, ובזמנינו באר"י הטיטות בשעות אלו (מהשקיעה עד שעה אחת, ומשעה שתיים עד סוף הלילה, בכפרו לתנאי מוג האוויר). עוברות מעל לבית הקברות ויש לדון אם חייבת לשנות את תארין הנסיעה על מנת שלא להכניס את בנה במקום טומאה, ובפרט בני"ד שהשינוי כרוך בהוצאה רבה.

והנה כבר נחלקו האשונים בכה"ג שהכחן כבר טמא, אם מוזהר מהי"ת שלא לחזור ולטמאות עצמו, דעת הרמב"ם (אבל פ"ג ה"ז, נידות פ"ה ה"ט"ו) דאיכא בזה איסור דא"ל, אולם דעת הרמב"ד (אבל שם ונידו"ת שם ה"ט"ו) (ועוד ראשונים, עיי' בשו"ת (ש"י ס"כ כלל ס"ה) שאין בזה איסור תורה, ולדעתו הכהנים בזה"י שהם בחזקת טמאי מת אין עליהן חיוב טומאה מהי"ת. אלא דעני ברמב"ן (מכות כא. ד"ה מנתינ') שנקט דמ"מ אף להראב"ד איכא איסור. ובחתי"ס (י"ד ס"י של"ט) כתי' דאיכא איסור דרבנן בעלמא. מאידך דעת המשנה למלך (אבל פ"ג ה"א) והרע"א (ח"ב ס"י יח) כפשטות משמעות הראב"ד דליכא איסור כלל (ועיי' בשו"ת (ש"ס). ובדגמ"ר (י"ד ס"י שע"ב על ס"ב) ב' מסיק (בדעת הראב"ד) דאיכא איסור תורה אלא שאין לוקים עליו. אבל באג"מ (י"ד ס"י ח"א ס"י ו' ענף ב) כתי' שלהראב"ד אפשר דאסור מדרבנן. ועיי' עוד ברמב"ן (שם ותוה"א ענין הכהנים ד"ה לא יטמא אינו). ועיי' בארצ"ח (ס"י אר"י ס"ק ז) הטעם דכולנו בכלל טמאי מתים).

ולמעשה נקטינן כהרמב"ם דאסורים להטמאות אף בזה"י מהי"ת. אלא דלדעת המשנה למלך (אבל פ"ג ה"א), הדגמ"ר (י"ד ס"י שע"ב) והרע"א (תני' ס"י יח) דעת הראב"ד מצטרפת לסי"ס, אולם דעת האג"מ (שם סוף ענף ב' ג) דאין לצרף דעת הראב"ד לסי"ס. ועיי' עוד בל"ח פ"ג ה"א, וכן בחתי"ס (י"ד ס"י של"ט) צירף דעתו (ועיי' עוד בשלחן גבוה (ס"י שע"ב ס"ק כג), במהרש"ם (ח"א ס"י רס"ד ד"ה אולם) ובהר"צ (י"ד ס"י ע"ג). ועיי' עוד בקובץ תשובות דלהלן שכתב דלהלן דעת הרמ"א לא צירף דעת הראב"ד לסי"ס.

אולם יש לדון אם איכא משום איסור טומאת כהנים בנסיעה במטוס המאהיל על בית הקברות, דהא מצינו דדעת הר"ש והרא"ש (שהרות פ"ד מ"ג) דטהרה שנזרקה ע"ג כזית מן המת וכעוף הפורח או אדם הקופץ ממקום למקום, אינו מביא טומאה ואינו נטמא (ועיי' בר"ש דכ"י היכן שהמת אינו בתוך דבר הנזרק), ולדבריהם כהן הטס במטוס המאהיל ע"ג בית הקברות אינו נטמא (ואע"פ שהכחן אינו נזרק אלא טס במטוס, עיי' בחו"א (שהרות ס"ד ט"ק יג ואה"ע ס"ט) שמבואר דאף ככה"ג נידון כנזרק ע"ג הטומאה).

אלא דהגר"ש זצ"ל (קובץ תשובות ח"ב ט"ו ס') הוכיח דדעה זו אינה מוסכמת כמבואר ברש"י (ניד"ר ט"ז). ולפי נוסח הריב"ן ברש"י (שם נה). דלא גריס ברש"י "בהלך", וכן בתוס' שם לא גריס בהלך, וכ"כ להדיא האור זרוע (ח"ב ס"י תכב) והתפא"י (אהלות פ"ח מ"ה) דבכה"ג הכהן נטמא, וכן החסדי דוד (שהרות פ"ג ה"ד) והחזו"א (שהרות ס"ד ט"ק יג ואה"ע ס"ק ו' ד"ה והא) תמנה ע"י הר"ש והרא"ש ע"כ. ולפי' העובר על בית הקברות נטמא. ואע"פ שהמטוס בכלל אהל הוא ואהל חוצץ מפני הטומאה, מ"מ כבר פסק הרמב"ם (טו"ח פ"א ה"ה) דאהל זרוק לא שמייה אהל ואינו חוצץ מפני הטומאה. וכן נקט החזו"א (אה"ע ס"י קמ"ד ס"ק ט) דיש במטוס משום אהל זרוק דלא שמייה אהל, ואיסור לכהן ליסע בו בשעה שעובר על בית הקברות, אלא דלדעת הר"ש המובא לעיל בפורח אין בו משום מאהיל אבל הדבר צ"ע, ע"כ (אלא דבמאת הא דמטוס בכלל אהל "ירוק" אינו מילתא דפשיטא, עיי' בשואל ומשיב (ס' תל' ח"ב ס"י מג), בצ"א (ח"ב ס"י ס"ג) בהר"צ (י"ד ס"י ע"ג ד"ה והנה) ובתשובות והנהגות (ח"א ס"י תרמ"ח).

תבנא לדינא דיש להחמיר לכהן שלא יסע במקום המאהיל על הטומאה. וכן פסק למעשה הגרי"ש זצ"ל (שם ואשרי האישי י"ד פ"ב אות יח) "דאין לנו אלא הוראתו של החזו"א שאוסר לכהן לטוס מעל גבי בית הקברות". ואף האר"ץ צבי (פרומד ס"י צג) שכתב כמה טעמים (ומ"מ ת"ת) שאוסר לכהן לטוס מעל גבי בית הקברות גדול. (וכ"כ בבית הקברות של ישראל, אבל בשל עכו"ם דמיעקר הדין אינם מטמאים באהל אלא מחומר, עיי' שו"ע (ס"י שע"ב ע"ג ב), ועל הקל עכ"פ בצירוף צדדים הנ"ל. ושוי"מ כותב דעת הגרי"ש זצ"ל (שם אות כא). והנה דע"פ דנקטינן לחומרא (בקברי ישראל), מ"מ במקום חזק גדול מסתברא דנתין "לצרוף" לעד דצדדים דעת הר"ש והרא"ש (וכ"כ משמע מהחזו"א ונא"א) אף לפי הגרי"ש זצ"ל, בפרט דלצ"ע סוברים דהא דאהל זרוק אינו חוצץ אינו אלא מדרבנן, עיי' בשו"ת יעקב (ח"ב ס"י צח) ובפני"י (טוכה ב). על עות' ד"ה ע"ג, וכן באר"ץ צבי (שם היתר ז' ד"ה אמנם בגוף).

ובשו"ת ברכת רצ"ה (אורנשטיין ס"י יב) בשם הגאון דקאוונא שצירפו דעתם. ועיי' במלמד להועיל (י"ד ס"י קל"ג אות ג). ועוד העירוני דלפעמים יש לצרף בזה דעת החתי"ס (י"ד ס"י של"ט) דצירף לספק דאולי המת כבר נזרק ואינו מטמא. והביאו הפת"ש (ס"י שש"ס ט"ז ד) (אלא דהתם מייירי במת שקבר לפני תטיוי' שנים), אלא דהשיבת ציון (ס"י סג) חולק ע"ז. ועיי' עוד בפני"י (מזה ד"ה) דמותר להכניס עצמו לספק טומאה בהר"ח, וכן מבואר בפנים מאירות (ח"ב ס"י ד' וס"י טו) ובחתי"ס (ס"י של"ט הובא בפתי"ס שם ס"ק ז), ובמהרש"ם (ח"ד ס"י ק"ג מ"ה והנה ששאל שפר"ק). ועיי' באבני"ז (י"ד ס"י ח"ס) דכן הדין אף בספקא דדינא. ועיי' בצ"ח (ברכות ס"י). בטו"ד (תל' י"ד ח"ב ס"י רג) ובאחיעזר (ח"ג ס"י סח).

מעתה יוצא עכ"פ דהאמא אינה רשאית לקחת את בנה בטיסה זו דמצווה היא שלא לטמאות את בנה, כמבואר ביבמות (ק"ד): דאסור לטמא כהן קטן בידיים משום איסור "לא תאכלום", וכן פסק השו"ע, וכן פסק השו"ע (א"א), וכתב המ"ב (ס"ק ט' ד) שאיסור זה הוא מהי"ת אפי' אם התינוק אינו בר הבנה. ואע"פ שהיא אינה מוזהרת על הטומאה מ"מ איכא משום איסור ספיה לקטן, כדמוכח מהא דינא דפסק הרוקח המובא במ"ב (שם וס"ק ג) (ועיי' עוד בגליון ק"י"ג שהבאנו עוד פוסקים הסוברים כן. ועיי' באבני"ז (א"ח ס"י תפ"א אות ח) דלדעתו בכה"ג אסור רק מדרבנן).

ולא מבעיא לדעת הרמב"ם הנ"ל דס"ל דאיכא משום טומאת כהנים בזה"י מהי"ת, דאיכא איסור ספיה בכה"ג, אלא אף לדעת הראב"ד י"ל כן, כיון דאפשר דלדעתו עכ"פ איכא איסור דרבנן, אלא דאכתי י"ל דלפי הראב"ד קיל טפי דהרי שיטת הרשב"א (יבמות ק"ד). דספיית איסורים דרבנן שריא אם הוא "לצורכו" של הקטן, ואע"פ שהשו"ע (שם) מחמיר אף בזה, מ"מ הכרעת הביאור הלכה (ס"י שמ"ג ד"ה מד"ט) כהרשב"א, וא"כ בני"ד שאמו צריכה לטוס א"כ י"ל דהוי כספיה לצורך התינוק שהרי מוסוכן הוא לחלב אמו (ועיי' עוד בזה בגליון צ"ח). אלא דכבר כתבנו לעיל דלמעשה לא פסקין כהראב"ד

אלא כהרמב"ם (אלא דמ"מ איכא צד לצרף דעה זו להתיירא כני"ל). אלא דשוב בינותי דאכתי יש לדון בזה, דהנה אע"פ שאמו מכניסה את בנה במקום שיובילו אותו למקום טומאה, מ"מ י"ל דהיא אינה עוברת על איסור כהנים אלא הטייס המוביל המטוס. וא"כ י"ל דאם האשה עומדת לנסוע ע"י חברה השייכת לעכו"ם, ולא ע"י ישראל, יש לדון בזה משום איסור אמירה לעכו"ם ולא משום איסור ספיה כמבואר להדיא במ"א (ס"י שמ"ג ס"ק ג) בשם הרי"ף (נ"א ח"א), וכן פסק המ"ב (שם וס"ק ה) (ומשום אפרושי מאיסורא ליכא, דקיי"ל קטן אוכל נבילות לא מצויין להפריש איי"ח הוא בר חינוך, עיי' ס"י שמי"ג, ואף ככה"ג יש סוברים דאמו אינה חייבת לחנך את בנה, עיי' מ"ב (שם ס"ק ב) ובגליון פ"ח).

ועיי' בחתי"ס (א"ח ס"י פג) שנשאל ע"י יתום קטן "שוטה" שיקטו למוסרו בבית חינוך להביאו לכלל דעת, אך הוא מסור בידי עכו"ם וא"א להמציא לו שם מאכליו עפ"י דת ותרנתו הקדושה, והשיב דבמה שמעמידו אצל נכרים אינו כמאכלו בידיים וכן כתב הרי"ף הנ"ל, אלא שלא התייר לומר לעכו"ם אלא במקום "קצת חולי" כמ"ש המ"א (שם) בשמו (דהוי שבות במקום חולי, פני"ג), אבל בנוסחא שלפנינו כתי' הרי"ף (שם) הרי"ף וז"ל: אין למחות בגויות המאכליות אותן נבילות אבל אין לומר לגוי להאכילו דבר איסור וכי' עכ"ל, והנה נמי בנדון שלפנינו אין אומר דבר אלא ששכרו לרפאותו ולזונו ובמה שירצה והו"ל כמעמידו אצל נבילה או כנותן לו ערב שבת עם חשיכה אע"פ שודאי ילך בשבת ויוציאו מרשות היחיד לרה"ר וד' אמות ברשות הרבים מ"מ שרי, ע"כ. (ועיי' שמבואר דאע"פ יאכלו אותו נבילות שרי כיון שלא צוהוה אלא להאכילו וללמדו אבל לא צוהוה להדיא להאכילו איסור. וכדברי החתי"ס פסק תלמודו המהר"ם שיק (א"ח ס"י קס"ג) והאג"מ (א"ח ח"ב ס"י פ"ח).

ולפי' ה"ה בני"ד לא הוי כמאכלו בידיים, שהרי העכו"ם מתבקש ע"י הישראל לטוס למחוץ חפצו ומה שהוא טס ומאהיל על הטומאה מעצמו עושה כן, ועיי' באר"ץ צבי (שם היתר ו') מש"י בשם הרשב"ם (ערובין מג. ד"ה הלכה) (ובני"ד יש לציין דאינו דאי שיטוס דרך שם כי הדבר תלוי נמי במצב של מוג האוויר כני"ל. ובאר"ץ צבי (שם סוף היתר ו') כתי' דבלי"ה בכל גוונא אינו פסיק, עיי"ש טעמו. ואף אם נימא דהוא דאי מ"מ משום מהחתי"ס דאף ככה"ג שרי. ובר מן דין כן י"ל דלא גרע האי דינא ממש"י התרה"ד (ס"י טו) הובא במ"ב (שם) דהוה אמירה לעכו"ם במקום פסיק, (כתב בהנהגת ברוך טעם (על הש"ס ס"י רג"ג ס"ק יח) דהיינו טעמו דשרי כי לא חל השליחות רק על המעשה היתר, עיי"ש). וכן הסכים לזה להלכה למעשה אחד מגדולי פוסקי זמנינו שליט"א, ודו"ק. (וכ"כ באמירה לעכו"ם, אולם עיי' ישראל יש לדון משום שנמצאו מכשילו באיסור ספיה, אולם יש לדון מטעם לפנינו במקום דיש תליה שיעשה ללא איסור, עיי' בגליון נ"ג. ועוד כי הוי לפנינו לאחר זמן, ועוד דאפשר דהוי כעובר באונס, עיי' בגליון ס"ז. ועוד דאם איכא עוד כהנים הוי לפנינו בריבוי בשיעורים, עיי' בריטב"א (ענין ו' ד"ה ת"ל) במחנה חיים (ח"א ס"י מה ד"ה לכאורה ע"ה). בברכ"י (ח"ב ס"י ס' אות ג' ד"ה אפס"ח ובאג"מ (א"ח ח"ב ס"י פ), ואכמ"ל).

האם רשאי הש"ץ לענות אמן אחר ברכת הכהנים

תנן (ברכות לר). העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרופ. ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו, ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי. והקט"ב התוס' (ד"ה לא יענה) תימה תיפוק ליה דמפסיק התפילה אם עונה אמן, וי"ל מאחר שלא אמר האי טעמא ש"מ דעניית אמן לא חשיב הפסקה מאחר שצורך התפילה הוא. וכ"כ הרא"ש (פ"ה ס"י י"ז) דלא חשיב הפסק צדורך תפילה הוא.

וביאר הב"ח (ס"י קכ"ה ס"ק י"ב) דר"ל דלא דמי לזה דאסור להפסיק באמצע התפילה לאמן יהא שמייה רבא ולקדושה כדאיכא בס"י ק"ד, הנה איתו הוא הגורם ולהתפלל עם הציבור עד שמתפלל בשעה שהש"ץ אומר קדיש קדושה, הילכך אסור לו להפסיק דאין זה הכשר תפילה, אבל באמן שעונין אמן ברכת כהנים דהכשר תפילה כן הוא שהכהנים נושאין את כפיהם לאחר שסיים הש"ץ ברכת מורים ומברכין לעם ותייבין לענות ואין לו הפסקה לש"ץ באמצע תפילתו, ואינו אסור אלא מפני הטיורף.

וכינ"ב ביאר הט"ז (שם ס"ק י"ד) – פירוש לקריאה דודאי בתפילה אסור להפסיק בד"א כגון לקדיש ולקדושה כדלעיל, מ"מ כאן הוה העניית אמן מצוה המוטלת עליו בשעת תפילה לא דאמן שייך לברכה עצמה ע"כ א"ה הפסק. אולם בפני"י (משב"ז ש"ח) כתב דאיכא נפ"ק בין פ"י הב"ח לט"ז ביחיד העומד בתפילה והגיע להטוב שמך וכי', אי רשאי לענות אמן, דלכ"ה לא יענה אמן כיון דהיה לו להקדים ולט"ז שפיר דמי. (ועיי' בענין ב"ח) (א"כ א"כ ל"ט) דכתב דמברכי הוה"ש יש ללמוד דגם אם יחיד עומד בתפילה והכהנים נושאים כפיהם, דיכול לענות אמן אחר הכהנים, אולם לדינא הסכים לדברי הב"ח ע"ש).

והנה גבי נשיאת כפים איתא להדיא במתני' דאם הבטחתו שהוא נושא כפיו וחוזר לתפלתו רשאי לישא כפיו, אולם גבי עניית אמן אחר ברכת הכהנים לא מבואר מה דינו בכה"ג שמוטבת הוא שיענה אמן ויחזור לתפלתו. ובחתי"ס (פ"ה מ"ד) כתב כמ"מ דהתגרות מיומונית דהטעם דשרי בנשיאת כפים אם הבטחתו שהוא נושא כפיו וחוזר לתפילתו, הוא כדי שלא התבטל נשיאת כפים, ואולי יש שם כהן אחר שישא כפיו, לא ישא הש"ץ כפיו ואפי' אם הבטחתו וכי', וכ"כ הר"מ. ע"כ. והלכך לא התייר בעובר לפני התיבה לענות אמן אפי' אם הבטחתו וכי', ודסתמא תנן לא יעלה וכי', דרוקא משום ביטול נשיאת התייר כסיפא משום הבטחתו.

אלא בדברי המדות (פ"ה ס"ק נ"ב) הביא דבריו שכתב"ט וכתב ע"ז – ועכשיו ראיתי במדרש רבות ריש פרשת כי תבא שכתב שם בהדיא דלמדונו רבותינו שעונה אמן כהן הבטחתו. וכדי שלא להקשות על המשנה נ"ל שיש לתרץ דמשנתנו לרבנותא נקטה ואם הבטחתו וכי' לענין הפסק גדול דנשיאת כפים.

איכא דהדר ביה שוב בחתי"ס (שם) הביא דבריו שבלחם המדות, וכתב דיש ובהא שאין למדון הלכה ממדרש רבות, שהרי ברבות פרשת בראשית סוף פ"ה מייתי למתני' דספ"ז דיבמות וריב"ן אמר שעל שניהם הוא אומר פרו ורבו וקאמר עלה ר' ירמיה ורבי יצחק בר מריון פרו רבי חנינא דה"ל כוותיה, ואנן לא קרימ"ל הכי. וכן בירושלמי פ"ב דפאה ה"ו רבי זעירא בשם שמואל אין למדין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספתות אלא מגמ'. אולם רבים מהאחרונים (עיי' ראשון לציון, ירושלים מהר"ח, תוס' חרדים בשם הפר"ח, תוס' רעק"א ותוס' אנשי ש"ן) כתבו להשיג על דבריו, דהא דאמרינן דאין למדין ה"ל מן המדרש היינו דוקא היכא דהדרש סותר גמ' דיין, משום ח"כ.

(ובדעת התוס' י"ז"ל ד"ס"ל דיון דמפשות המשנה משמע דליכא האי התיירא דאם הבטחתו וכי', אלא גבי נשיאת כפים, א"כ חשיב הוי המדרש כנגד גמ' דיין. ואע"ג דבדברי חמודות כתב ליישב דמשנתנו לרבנותא נקטה, מ"מ כיון דפשות דברי המשנה לא משמע הכי, שפיר אמרינן בזה דאין למדין ה"ל מן המדרש).

ובמג"א (ס"י קכ"ה ס"ק כ"ט) הביא דברי התייר' שהאחרונים דפי' אם הבטחתו וכי' לא יענה אמן וכתב ע"ז – וכ"כ הב"ח שם מרדכי הארוך דרוקא נשיאת כפים שרי שלא התבטל לגמרי אבל אמן לא יענה, וגם בס"י תקפ"ה ס"ג כתב שרי של דאסור לש"ץ לתקוע אפי' מובטח. ולפי דברי השו"ע (דכתב בס"י דרוקא

האם מותר ללמד תורה לעכו"ם הרוצה להתגייר

מבואר בש"ס סנהדרין (טו). דעכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה, יש אומרים משום גזל, ויש אומרים משום דכתיב "מורשה" אל תקרי מורשה אלא מאורסה, כעננה המאורסה דבסקילה. ובחגיגה (ג.) אמרו אין מוסרים דברי תורה לעכו"ם שנא' (תהלים קמז-ט) "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום".

נמצא דאיכא איסור לעכו"ם ללמוד תורה וכמו כן אסור לישראל ללמדם, אלא דכבר הארכנו בס"ד בגליון ס"א דלמעשה איסור זה קאי על לימוד עיוני בטעמים והסודות ומה שנוגע לפרטי הדינים, אבל עצם הדין כמו שנאמר במשנה ואף בספר פוסקים כשו"ע בלא טעמים מותר, ועיי' עוד שם האם איסור זה הוא מה"ת או מדרבנן.

איברא שהבאר שבע (באר מים חיים סי' יד) מסיק שאין גמי' זו להלכה. וכן השו"ע לא הביאו דין זה כלל. אלא דמ"מ הסכמת האחרונים כפשטות דברי הגוף ש"ל לאסור נעמי' ברכ"י (שירי' יד' ס' רמז אות ג.) א"ג מהרש"א (יריד' ס' רמז על טע' א.) א"ג יורד ח"ג סי' פס ט"ו (צו, שבת הלוי' ח"ב סי' טו, ועוד) ואף הבאר שבע גופא כתב דשומר נפשו רחם מללמוד עמה.

והנה הגר"ח פלאגי' (יפה ללב ח"ה סי' רמז ט' ק"ט) יצא להטות את המותר ללמד את הנכרים דיני' ז' מצות שלהן, וכמ"ש בב"ק (לח.) "ראה ויתר גוים", ראה ז' מצות שקיבלו עליהם ב"נ ולא קיימום, עמד והתירן להם. וא"כ י"ל דאיכא איסורא ללמדן, הואיל והקב"ה לא ניחה ליה בקיומן, והבא ללמדן נראה כעובר אמימרא דרחמנא, גם יש מקום להכריע לאיסור שמא ימשך ללמדן שאר דיני התורה. אך כיון שיש בז' מצות משום תיקון ויישוב העולם, י"ל דשרי ללמדן, ע"כ.

ובאמת מצינו בשו"ת פני יהושע (יו"ד ט' ג) שפסק דלפנ"ע במכשיל את הגוי הוא איסור דרבנן בזה"ל שהוא אחר מתן תורה וכו', וטעמא דהא הקב"ה עמד והתיר להן כו', עכ"ל. והביאו ב"ד אפרים (יו"ד ט' ד) קנא על טע' א.) ועיי' במנ"ח (מצוה רלב אות א) שהקשה על החינוך אמאי לא כתב שלא זה כולל נמי המכשיל עכו"ם, אולם לפי דברי הפני"ה הגי' יש ליישב דברי החינוך.

אולם החת"ס (ע"ה רמ"ו רס"י קפה) דחה דבריו דהא דמסקינן בב"ק דהתירן להם היינו שלא יקבלו שכל כמצוה ועושה, אבל מיעטנו עליהן, והמכשילן עובר על לפני עור מה"ת, וע"כ אדרבה מצוה להורותם בעבודת ה', כמ"ש הרמב"ם (מלכים פ"א ה"ח) "וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בן נח", ע"כ. וכן

במנחת אלעזר (ח"א סט"ו) נג בתשובת אביו ד"ה והנה בתשובת פ"ה דחה דברי הפני"ה. וכן הוא משמעות הפוסקים ונדעת תורה (יריד' ט' ב אות טו) הביא בשם תשובת פני"ה בחלק אה"ע שאף דענגשים מ"מ כיון דאם מקיימין אינן מקבלים שכר לכא לפנ"ע רק מדרבנן, ע"כ. ולפני"ה י"ל דאף הפני"ה יודה דעדיף ללמדם. ולפני"ה י"ל דאדרבה עדיף ללמדם ז' מצות דידהו.

וכן מבואר בדברי הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' ג) דמותר ללמדם ז' מצות דידהו. וכן מסיק בשו"ת פ"ח (פאת השדה מע' א) ככל קב עמ' 286 ד"ה והנה) כהסכמת רוב האחרונים, שלא הותר לב"נ שום דבר מז' מצות דידהו, ומותר ללמדן. ויש לדון האם האיסור לנכרי ללמוד תורה, ולישראל ללמדו, קאי אף לעכו"ם הרוצה להתגייר דכל כוונתו להיכנס תחת כנפי השכינה, או דלמא כיון דעתה עכו"ם לו ללמוד וכמו כן אסור לנו ללמדו.

ולפום היטקא היה מקום לתלות דבר זה בטעם האיסור שנאמר להם ללמוד, דהנה המאירי (סנהדרין טו) כתב שטעם איסור זה הוא מפני שבנ"א סבורים עליו שטעם ששלטו מתוך שרואים אותו יודע ויבואו לטעות אחריו. ולפני"ה י"ל דבעכו"ם דעומד להתגייר אין לחוש לזה. וכן יש לומר לפי טעמו של הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (שם לפי הוצאת מקיצי נרדמים) דהם יפרשו את תורתנו לפי דעותיהם המופסדות ויטעו כגר וישראל שאין בו דעת.

והנה במס' שבת (לא.) הובא מעשה בנכרי אחד שאמר אלך ואתגייר בשביל שישמוני כהן גדול, בא לפני הלל גייריה, אי"ל כלום מעמידן מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות לך למוד טכסיסי מלכות, הלך וקרא כיון הגיע והזר הקרב, יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר, אי"ל אפי' על דוד מלך ישראל, נשא אותו גר ק"ו בעצמו ומה ישראל שנקראו בניס למקום ומתוך דאבמה שאהבם קרא להם בני בכורי ישראל כתיב עליהם והזר הקרב ויומת גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה, ע"כ.

ועיי' במהרש"א (שם ד"ה אמה) שהקשה על האי עובדא דקצת קשה איך הלל גייר אותו עכו"ם והא אין מקבלים גרים משום "שולחן מלכים" (כלומר כשוונותו לקבל גדולה), וצ"ל הא דאמרינן וגייריה לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות א"כ איך למדו תורה מקודם שנתגייר הא נכרי הלומד תורה חייב מיתה, יש לומר דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה, עכ"ל. הרי להדיא שע"מ להתגייר מותר ללמדם.

ויש להביא ראיה לדבריו מהגמ' ביבמות (מז.), וכן נפסק בשו"ע (סי' רסח טע' ב) דמודיעים לרוצה להתגייר מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעים אותו מקצת עונשין של מצות, שאומרים לו קודם שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה חייב סקילה וכו'. אלא דיש לדחות דאפשר דאין בדברים אלו משום איסור מסירה לגוי, וכמו שהבאנו לעיל דתורה ללא עומק מותר, אבל עצם הדין כמו שנאמר במשנה ואף בספר פוסקים כשו"ע בלא טעמים מותר. וכן אפשר לדחות בהאי דשבת דאולי לא הוי בכלל למוד בעומק ושרי.

וכן במצאתי בשו"ת מנהג אפרים (ז' ד) דאע"פ שאין מצוה לאסור ללמוד עם גוי תורה כדי שיתגייר, דאטו יש חיוב לישראל שירבה גרים הלא הנביא צווח כל העמים יחכו איש בשם אלוקיו וכו', מ"מ מקבל שכר על לימוד תורה זה שמוותר ללמוד אם רוצה להתגייר, כיון שאין איסור לגוי ללמוד פשטות דינים בלי לפלוט, רק משום מגיד דבריו ליעקב אסור לישראל ללמדו שהוא איסור דרבנן, ובכה"ג ודאי שרי.

אלא דשו"ר בתשובת רע"א (ח' קמא ט' מז) שדחה דברי המהרש"א, עיי' דברי התוס' (יבמות כד. ד"ה לא בימי דוד) שגם הקשו דאיך גיירו מיד והא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים, ותיצרו שהלל בטוח היה דסופו לשם שמים. הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזא דאיתת מהרש"א, דאחר הגירות אף דעדיין לא היה לש"ש מ"מ דביעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לש"ש, ואף ד"ל דחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרינן בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה, מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על טחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמדו עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים, אלא ודאי דאסור ללמדו מקודם, ויש לדחות קצת, ואין בכחי להתיר, עכ"ל. וכן נקט במנהג חיים (יריד' ח"ב סי' מה - מז).

אולם למעשה מצינו במאירי (סנהדרין טו) ד"ה בן נח) שמתיר בזה בכה"ג, שהרי כתב דכל שהוא עוסק בעיקרי שבע מצות ובפרטיהם ובמה שיוצא מהם אף על פי שרוב גופי תורה נכללים בהם מכבדין אותו אפילו ככהן גדול, שאין כאן חשש לטעות אחריו שהרי אף בשלו הוא עוסק, וכל שכן אם חקירתן על דעת לבא עד תכלית שלימות תורתנו עד שאם ימצאנה שלימה יחזור ויתגייר, וכל שכן אם עוסק ומקיים עיקרי מצותיה לשמה אף בשאר חלקים שבה שלא משבע מצות, ע"כ (וכן משמע מדבריו בחגיגה (שם) שכתב שאסור למסור סתרי תורה לגוי והוא משעובד לאלילים ולצבא השמים שמאחר "שהוא כופר בעיקר" האין אנו מלמדים אותו תורה. אלא דמלשון תשובת הרמב"ם (פאר הדור טו) משמע קצת דדוקא דאחר שיתגייר שרי).

וכן באג"מ (יריד' ח"ג סי' צ' ד"ה עוד כתב) כתב שדינו של המהרש"א אמת, דהא צריך לקבל עליו עול מצות וא"כ צריך ידיע עמה, דהא בלא ידיעה מקבל דבר אחד שיחשוב שקשה לפניו, והביא ראיה לדבריו מהגמ' ביבמות הני"ל, ובאמת אף רש"אין ללמד אז גם דברי תורה שאין נוגעין להצורך שצריך ללמדו. וכתב שבכוונת הרע"א צ"ל שמה שמבואר ביבמות שם דמודיעים לרוצה להתגייר מקצת מצות וכו', הוא דוקא כשהגירות יהיה באותו מקום, דכיון דהוא מכין עצמו להגירות הוא מצרכי הגרות שזה מותר בפשיטות אף להרע"א, אבל אם נמצא במקום שמפני חוקי המדינה אסור להתגייר ורוצה ללמוד ושוב ללכת למדינה אחרת להתגייר ס"ל להרע"א שאסור כי איכא ספק הנוטה שלא יהיה זה לגרות, ומ"מ מסתברים דברי המהרש"א, ע"כ.

בדליכא כהנים אחרים שרי לש"ש לישא כפוי כהה"ג דבטבתו וכו', ובס"י תקפ"ה סתם וכתב דשרי לש"ש לתקופה, נ"ל דשאני נשיאת כפים דכיון שצריך לעקור ממקומו לא שרינן ליה אם יש שם כהן אחר, אבל תקינה שעומד במקומו שרי, וא"כ ה"ה אמן שרי, ומכ"ש האידנא שמתפללין מתוך הספר.

אולם בט"ז (שם ס"ק י"ד) העלה דדוקא גבי נשיאת כפים שרי באם הבטחתו וכו', כדי שלא תתבטל נשיאת כפים, אבל אמן לא מהני הבטחתו. ומכ"ש הב"ח במשמיה דמרמרכי.

וכן בערו"ת הביא דברי המהר"א דמשמע מדבריו דדוקא גבי נ"כ התירו. (ועיי' בא"ש שם שכתב דע"פ דברי המג"א בס"י תקפ"ה ס"ק י"ל דלא יענה אמן).

ובפר"ח (סי' י"ט) העלה לדינא דאם מובטח לו שחזור תפילתו רשאי לענות אמן. וכן הוא בגר"ז (ס"ל) דאחר שהביא דברי המג"א והט"ז הכריע דהעיקר כדעת המג"א דשרי וכ"ש עכשיו שמתפללין מתוך הספר. ובערוך השולחן (ס"א) אחר שהביא דברי המג"א כתב דאין המנהג כן, ואולי מפני שאין אצלנו שיהא מובטח בזה, דבאמת קשה לדחות דברי המהר"א, ומה שייך בזה אין למדין וכי' הלא אין סתירה בגמ' ע"ז.

ובמשנ"ב (סי' ע"א) הכריע לדינא דאם מתפלל מתוך הספר ומובטח לו אין תתבטל דעתו רשאי לענות אמן. ובכשה"ז (סי' ס"א) כתב דמשמע מן הח"א דבסתם מתפלל מתוך הספרו סג, וכן משמע בא"ר, ואפשר דגם כוונת הדה"ח כן.

והנה בט"ז (שם) כתב דאף דאין לענות אמן אחר ברכת הכהנים, מ"מ אחר הברכה הראשונה שהיא לברך את עמו ישראל, ע"ז יוכל הש"ך לענות אמן, דכאן אין חשש טירוף דהא ודאי לא יתבטל כיון שלא התחיל עדיין להקריא לכהנים. אולם מילתא דפשיטא ליה לט"ז מספק"ל לכ"מ (הלי' תפילה וברכת כהנים פי"ד הלי' ה'), דעל דברי הרמב"ם דאין הש"ך רשאי לענות אמן שמא תטרף דעתו ולא ידע איזה ברכה מקרא אם פסוק שני או שלישי, כתב דיש להסתפק אם לפירוש זה רשאי לענות אמן אחר אשר קדשנו בקדושתו של הארון, או נימא דלא פלוג רבנן. וכבר הפיר על דברי הט"ז בא"ר (סי' ק"ל ל"ח) דאשתמטיה מיניה דברי הכ"מ. ועוד כתב ד"ל דאמן שאחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו וכו' הוי הפסק, דדוקא עניית אמן אחר הפוסקים הוא דלא הוי הפסק.

ובמשנ"ב (שם) כתב – ועל אמן של הברכה אשר קדשנו וכו' יש מחמירין שבכל גווני לא יענה אמן משום הפסק בתפילה, ושואני אמן של ברכת כהנים גופא דלא הוי הפסק שהוא מורה על קבלת הברכה. ובכשה"ז (סי' ס"ב) כתב דאף דבט"ז מיקל על ואל תעשה עדיף.

והכרעת פוסקי ספרד (כף פלאגי' סי' ט"ז ע"ד, חסד לאלפים סי' קכ"ח י"א, בא"ח ש"ר פרשת תצוה אות ט"ו וכה"ח (סופר) ס"ק ק"ח) דהש"ך לא יענה אמן אחר ברכת הכהנים, ואף לא אחר ברכת לברך את עמו ישראל באהבה, ואפי' מובטח לו שלא יתבטל.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש

"איסור מלאכה בשבת" (ז')

ע"י שבת חשבת ימך שחלל מאת ה' – "ששת ימים תעבוד ועשית כל מצותך ויום השביעי שבת לה' אלקיך, פירוש – שיום השבת ניתן להשיג בלבנו ענין השבתה, שאין במעשים שלנו שום גדר "סיבה". שנלמד לראות את הרוחניות שבגשמינות, שנייחד את הכל לה' – "שבת לה' אלקיך", ויכיר כי הכל אף ורק מעשה ה' המה.

על כן אצור ז"ל על השבת, שתהא כאלו כל מלאכתך עשויה, כלומר: האדם שיש לו רגאזו גדולה לפנוי, תתבטל רגאזתו לגמרי כשתגיע השבת, והייתו ע"י שפיעל בלבם להבין ולהכיר כי חשם ית' הוא סיבת הכל ואין סיבה זולתו, או יבטח בו ובחסדו וטובו, כי הוא כבר הכין הכל לטובת הענין, וכבר הכל עשוי ומסובב על הצד הטוב ביותר.

וזו אשר חשבת מקדשת את כל השבוע, כי מקדשת ילמד לכל ששת הימים כי אין ממש במעשי עצמו כלל, וחשם יתבדך כבר עשה והבין את חטוב בעיניו, שהוא הטוב באמת, וממילא לא יבטח בכח עצמו ולא ידאג, אלא ישיש בה' מבטחו". (מכתב מאליהו ח"ב עמ' 263)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

לפי
ר' שלמה ב"ר יעקב יוסף רוזנברג ז"ל
נלב"ע ד' שבט - תרס"ג ע"י בנו שליט"א